

UDK 37.064.1:316.624-057.874(049.3)

Primljeno: 15. 02. 2023.

Stručni rad
Professional paper

Alma Avdić

NEZAOBILAZAN IZVOR U KREIRANJU PREVENCIJSKIH STRATEGIJA ZA VRŠNJAČKO NASILJE

(Daliborka R. Popović, *Porodica i škola u prevenciji vršnjačkog nasilja*, Državni univerzitet u Novom Pazaru, Novi Pazar, 2019)

Daliborka Popović je stekla bogato profesionalno iskustvo kroz petnaestogodišnji rad u osnovnoj i srednjoj školi u Raški i Kraljevu kao nastavnik i stručni saradnik (2002-2012); Visokoj školi za vaspitače strukovnih studija u Aleksincu kao predavač i profesor strukovnih studija (2012-2016); na Prirodno-matematičkom fakultetu Univerziteta u Kragujevcu kao nastavnik u zvanju docenta (2016-2019) i na Državnom univerzitetu u Novom Pazaru od 2017. godine kao nastavnik u zvanju docenta. Rezultate svojih dosadašnjih istraživanja objavila je kroz 60 naučnih radova, poglavlja u međunarodnim i domaćim monografijama, časopisima i zbornicima radova sa međunarodnih i nacionalnih konferencija na kojima je učestvovala. Monografiju *Mogućnosti unapređivanja procesa učenja u savremenoj školi* objavila je 2007. godine.

Knjiga *Porodica i škola u prevenciji vršnjačkog nasilja* podijeljena je u sedam tematskih cjelina: 1. Predgovor, 2. Nasilje kao društveni fenomen i predmet naučnog interesovanja, 3. Porodica kao sistem, 4. Škola kao sistem, 5. Od saradnje do partnerstva školskog i porodičnog sistema u prevenciji vršnjačkog nasilja, 6. Metodološki okvir istraživanja i 7. Rezultati istraživanja i diskusija. Na kraju knjige nalaze se Zaključak i vrlo iscrpan popis korištene i relevantne literature.

U Predgovoru autorica donosi povijesni pregled vršnjačkog nasilja, definira terminološka određenja i fenomen nasilja u školi, ističe važnost saradnje porodice i škole

kao važnog sistema u prevenciji vršnjačkog nasilja u školi. Zatim daje opis metodološkog okvira istraživanja te nakon interpretacije rezultata i diskusije istraživačkih nalaza markirane su određene praktične implikacije za osnaživanje sistema porodica-škola i njihovog partnerskog djelovanja u oblasti prevencije vršnjačkog nasilja.

„Nasilje kao društveni fenomen i predmet naučnog interesovanja“ druga je tematska cjelina u kojoj autorica pojam nasilja definira kao rezultat međuljudskih interakcija, kao moderan fenomen koji u razvijenom građanskom društvu dobija nove i sofisticirane oblike, zadržavajući i ranije zastupljene načine ispoljavanja. Da bi se fenomen nasilja mogao jasnije sagledati, autorica je napravila razliku između pojmova – sukob i zlostavljanje. Bavila se uzrocima agresivnog ponašanja osvrnuvši se na istraživanja drugih autora u kojima nisu potpuno razjašnjeni uzroci agresivnog ponašanja i nasilja, zbog čega se kao takav fenomen mora proučavati multidisciplinarno kroz društveno-humanističke nauke, sociologiju, psihologiju, pedagogiju kako bi se pravovremeno djelovalo programima prevencije ili interventnim aktivnostima. Zatim se bavila posljedicama vršnjačkog nasilja, preventivnim pristupima, a veliki značaj je dala programima prevencije vršnjačkog nasilja. Istakla je Olweusov program (1999) na čijim osnovama je nastao i program prevencije „Škola bez nasilja“, koji je implementiran u velikom broju škola u Srbiji i okruženju. Poseban naglasak je na uvođenju jasnih pravila protiv siledžijskog ponašanja prema vršnjacima i stvaranju tople atmosfere u školi. Pored grupnog rada na nivou škole i razreda, programom je predviđen i individualni rad sa „rizičnim“ učenicima. Za ispitivanje nivoa nasilja koristi se specifičan upitnik „Žrtva-nasilnik“. Primjenom ovog programa smanjena je učestalost nasilja do 50%, kao i nekih drugih vidova neprilagođenog ponašanja. Autorica je spomenula programe i drugih autora, koji su se pokazali efikasnim u prevenciji vršnjačkog nasilja u školama. Program „Škola bez nasilja“ zauzima posebno mjesto u ovoj knjizi i jedan je od najzastupljenijih u školama u Srbiji. Sprovodi se od školske 2005/06. godine pod rukovodstvom UNICEF-a i realizira se dvostrukim pristupom problemu vršnjačkog nasilja – preventivnim i interventnim. Implementiran je u školski kurikulum u trajanju od godinu dana. U jednogodišnjem procesu jasno se prepoznaju programski koraci, od educiranja nastavnika, učenika i roditelja, pedagoških radionica, izrade brošura i edukativnih plakata, pojačanog dežurstva nastavnika, roditeljskih sastanaka pa do postupka samoevaluacije.

U tematskoj cjelini „Porodica kao sistem“ autorica je navela faktore rizika iz porodičnog konteksta za pojavu vršnjačkog nasilja: prezaposlenost roditelja, loš socioekonomski status, zloupotrebu alkohola, izloženost djece nasilju u porodici, a ključni rizik za pojavu vršnjačkog nasilja proizilazi iz neadekvatnog odnosa na relaciji rodi-

telj-dijete, te roditeljska (ne)sposobnost da odgovore na socio-emocionalne potrebe djece. Navedena su razna empirijska istraživanja u čijem fokusu je vaspitni stil roditelja, koji također utječe na razvoj ličnosti djeteta. Najbolje vaspitne efekte pruža prisustvo autoritativnog, tj. demokratskog stila vaspitanja, koji doprinosi da porodica bude podsticajno i pozitivno razvojno okruženje što obezbjeđuje djeci samouvjerenost i zadovoljstvo sobom, razvoj empatičnosti i emotivne inteligencije. Zatim se govori o strukturi porodice, obrazovanju roditelja, neprimjerenosti komunikaciji, obliku privrženosti u ranoj dobi.

Škola ima vodeću ulogu u prevenciji vršnjačkog nasilja, zato što: ima mogućnost obuhvatanja većeg broja djece i to u periodu koji je presudan za oblikovanje njihove ličnosti; škola je mjesto gdje djeca provode značajan dio vremena, što pruža šire mogućnosti preventivnog djelovanja, kako na nivou odjeljenja, tako i na individualnom nivou; ima mogućnost brzog obučavanja nastavnika za preventivno djelovanje. Posebno se ističe kvalitetan odgojno-obrazovni rad kao najbolji vid prevencije svih oblika neprilagođenog ponašanja, a posebno važna komponenta je pozitivna komunikacija između nastavnika i učenika. Autorica ukazuje na organizacijske karakteristike škole, školsku klimu, kao i kompetencije direktora i pedagoško-psihološke službe kao značajan faktor prevencije vršnjačkog nasilja u školi. Ona također ističe da postupno i sistematično, partnerskim angažovanjem porodice, škola treba kontinuirano razmatrati faktore rizika koji potiču iz sistemskog okruženja u cilju njihove modifikacije u forme koje sistem porodica-škola prepoznaje kao najadekvatnije.

Za valjanu metodološku utemeljenost istraživanja pošlo se od Olweusovih teorijskih postavki, prema kojima se uzroci vršnjačkog nasilja u ranom djetinjstvu vezuju najčešće za porodicu, a u periodu adolescencije za školu, okruženje i vršnjake. Polazna osnova autoričinog istraživanja zasnovana je na stanovištu da je povezivanjem porodičnog i školskog sistema moguće sistemski djelovati i sprovesti aktivnosti u smjeru prevencije vršnjačkog nasilja. Istraživanje je vršeno u okviru programa *Škola bez nasilja*.

Autorica je istraživanje započela glavnom hipotezom (sa četiri pohipoteze), tj. pretpostavkom da će dobijeni rezultati ukazati na veliki značaj saradnje porodice i škole u oblasti prevencije vršnjačkog nasilja te na različite mogućnosti njihovog zajedničkog djelovanja u ovoj oblasti. Pored metode teorijske analize, u istraživanju su korištene deskriptivna i kauzalna metoda, zatim tehnika analize sadržaja, anketiranje, intervjuisanje i skaliranje. Od mjernih instrumenata primijenjeni su: Upitnik za učenike, Upitnik za roditelje i Upitnik za nastavnike. Istraživanjem je obuhvaćeno 480 ispitanika: učenici (N=206), roditelji (N=170), nastavnici (N=94), i direktori i stručni saradnici-pedagozi (N=10). Učenici su anketirani radi dobijanja podataka o prisut-

nosti i pojavnim oblicima vršnjačkog nasilja, kao i načinima reagovanja učenika u takvim situacijama. Roditelji, nastavnici, direktori i stručni saradnici su anketirani radi sagledavanja aktuelnog stanja saradnje porodice i škole u prevenciji vršnjačkog nasilja, kao i mogućnosti njenog unapređivanja. Prilikom kvantitativne obrade podataka korišten je SPSS program za statistička izračunavanja i to sljedeće statističke mjere i postupci: frekvencija i procenti; aritmetička sredina (M) mjera centralne vrijednosti; standardna devijacija (SD) i varijansa (mjere varijabilnosti); X² i njegova značajnost; koeficijent kontigencije (C) i njegova značajnost; analiza varijanse (F); značajnost razlika između aritmetičkih sredina (t-test).

U završnom sedmom poglavlju daje se opis vršnjačkog nasilja, koji se oslanja na subjektivni doživljaj učenika na način kako oni opisuju vršnjačko nasilje i koliko često učenici razgovaraju o nasilju u porodici i školi. Ova tematska cjelina obiluje grafikonima i tabelama u kojima su prikazani odgovori učenika, nastavnika, roditelja, direktora i stručnih saradnika. Autorica je prikazala rezultate istraživanja koji su ukazali na veliki značaj saradnje porodice i škole u oblasti prevencije vršnjačkog nasilja i na različite mogućnosti njihovog zajedničkog djelovanja u ovoj oblasti, pri čemu je škola kao institucija profesionalaca prepoznata kao ključni faktor rasta i razvoja sistema porodica-škola. Istaknuti su efekti realizacije programa *Škola bez nasilja* opaženi iz ugla svih ispitanika u ovom istraživanju.

Svojim sadržajima, koji nadilaze klasične okvire univerzitetskog udžbenika, knjiga *Porodica i škola u prevenciji vršnjačkog nasilja* Daliborke R. Popović nudi se kao dragocjen i nezaobilazan izvor u području pedagogije, psihologije i sociologije. Može poslužiti i školskim pedagogima i psiholozima u kreiranju preventivskih strategija, izvođenju preventivnih programa, predavanja za nastavnike u osnovnim i srednjim školama. Autorica je koristila i kritički analizirala veliki broj referentnih izvora, rezultata naučnih istraživanja i programa prevencije vršnjačkog nasilja. Također, velika pažnja se u ovoj knjizi posvećuje ulozi roditelja u prevenciji vršnjačkog nasilja i može imati značajne praktične implikacije za kreiranje obrazovne politike, koja će biti zasnovana na intenzivnijem uključivanju roditelja u život i rad škole.

Adresa autorice
Author's address

Alma Avdić
JU Osnovna škola „Lukavac Grad“
pedagogica.a@hotmail.com